

DOBÝVÁNÍ AMERIKY

(červen 1896 – říjen 1897)

Félix Mesguich

Na začátku června se naloduji v Le Havru na zaoceánský parník La Bourgogne. V ruce držím kufr, který ukrývá drahocenný přístroj. Tento poklad mě již neopustí.

Při příjezdu do New Yorku musím učinit celní prohlášení na přístroj. Mám k tomu přesné instrukce, jichž se musím držet. Trvám na některých detailech. Jak se ukáže později, bude mít záležitost s proclíváním pro osud Lumièrova kinematografu ve Spojených státech vážné důsledky. Každý operátor kinematografu měl za úkol podepsat při příjezdu do cizí země celní prohlášení, v němž se uvádí, že materiál má být považován za „osobní pracovní prostředek“. Z toho také vyplývala práva pro vstup do země.

Vzpomínám si, že po mně přijelo v několika měsících do New Yorku dvacet jedna operátorů za stejných podmínek. Koncesionáři je měli postupně posílat tam, kde byly na americké půdě dojednány projekce a zařízení nové promítací sály.

Na nástupišti v přístavu se setkávám s panem M. W. Allenem, který byl impresářiema pana Hurda. V autě mi sdělí své plány na rozšíření našeho vynálezu po celé Americe. Rychle si rozumíme. Sdělí mi, jak celý americký národ dychtí po tom, aby poznal kinematograf.

První představení se odehrálo v music-hallu Kisters and Beals Theater¹⁾ na Madison Square v New Yorku. Hned po krátkém slavnostním úvodu provádím první promítací zkoušky. Moje plechová promítací kabina je umístěna uprostřed prvního balkónu. Předemnou je největší promítací plátno, jaké jsem v životě viděl. Abych pokryl celou jeho plochu, musím vyměnit objektiv.

Za účasti několika místních autorit, manažera a šéfa orchestru, promítám úvodní program. Místní publikum, zvyklé na ledacos, s projevy nadšení jen tak nemrhá. Všichni jsou ale překvapeni a okouzleni.

Druhý den, 18. června,²⁾ se poprvé setkávám přímo s americkým publikem. Aby člověk uvěřil, kam až může dojít lidské nadšení, musel by tyto okamžiky kolektivního nadšení sám prožít a těmito vzrušením se chvějícím představením být sám přítomen. Otočením vypínače pohroužím několik tisíců diváků do tmy. Po promítnutí každého snímku následuje hotová bouře potlesku. Po šestém filmu rozsvěcím v sále. Diváci jsou vzrušení. Ozývají se výkřiky: „Lumière Brothers!“ a do sborového hurá se mísí ostrý hvizd,

1) Zde se Mesguich mylí. Lumièrův kinematograf byl poprvé představen v sále Keith (poznámka G. Sadoula).

2) Mesguich se zde zmýlil v datu. Pravděpodobně se jedná o 28. červen 1896 (poznámka G. Sadoula).

který, jak známo, představuje u Američanů nejvyšší míru spokojenosti. Neskutečné ovace. Je to pro mne nezapomenutelný zážitek.

Za ohlušujících výkřiků vycházejících ze sálu, začínám v kabině namotávat filmový pás na cívky. Někdo klepe na dveře. Otevírám. Dovnitř vstoupí ředitel divadla a uštědřuje mi bodré šfouchance. Než jsem stačil něco říci, jsem triumfálně vlečen na pódium a představen publiku. Orchester hraje Marseillaisu. Ředitel mě drží za ruku, asi proto, abych nemohl utéci. Zdá se mi, že se celá budova hroutí, ztrácím půdu pod nohama. Akorát ve chvíli, kdy na mě dopadne kužel prudkého bodového světla, se mi podaří uprostřed všeobecného jásotu vzít nohy na ramena.

Večer jsem pak pozván na večeři. Pije se šampaňské a suchý zákon najednou neplatí. Generální ředitel mi celý šťastný věnuje hodinky: „Jako vzpomínku na tento nezapomenutelný večer“, dodává.

Během několika dní si získá Lumièrův kinematograf své příznivce po celých Spojených státech. Útočiště, které jsem si našel v restauraci na dvacáté třetí ulici, bylo stále obleženo novináři, jejichž články ještě dodávaly našemu podniku na publicitu. Americký tisk sborově oslavuje francouzský kouzelný přístroj.

Ze všech stran přicházejí lidé, kteří si přejí vlastnit tento přístroj a americký podnikatelský duch je drážděn pomalostí, s jakou přistupujeme k veřejnému šíření tohoto vynálezu. Přitom každý týden po dobu takřka šesti měsíců přiváží zaoceánský parník nového promítače. Já sám, například, promítám během jediného večera v New Yorku, v Brooklynu a v New Jersey, ale představení by se sneslo i mnohem víc. Kinematograf se značkou trikolóry se stal idolem Ameriky.

... Moje situace je teď o málo lepší. Vydělávám šest dolarů za den... Život, který nyní vedu, je ale obzvlášť únavný. Jsem zároveň kameramanem, režisérem a promítačem.

Začínají první problémy. Nemáme možnost pravidelně opakovat program a počet promítačů, kteří dojíždějí z Francie, nestačí. Stává se, že jsme nuceni rušit některé závazky.

... Během dne natáčím snímky v prostředí, které jsem si sám vybral. Bavím se filmováním každodenních obyčejných scén ze života lidí jdoucích do práce, dobrovolných herců, kteří ani netuší, že svojí přirozeností slouží mým potřebám.

Nevadí mi ani noční cestování vlakem tam a sem, z New Yorku do okolních měst a zpět. Pokračuji v promítání v dalších městech, ve Willards Hall ve Washingtonu, ve Philadelphii, v kostele v Baltimore, v Chicagu a jedu až do Saint-Louis. Všude se setkávám s nadšeným přijetím a na průčelí všech budov, kde se promítá, svítí nápis Lumièrův kinematograf... Po návratu do New Yorku v listopadu 1896 mě čekají velké změny: naše sídlo je přestěhováno do 13 East, 3th Street, koncesionář pan Hurd zmizel a naším impresáři se stal jistý William Freeman.

Kromě toho přijíždí 1. prosince z Francie nový ředitel pan Lafont, který bohužel neumí anglicky a nezná mentalitu Američanů.

Nakonec se objevuje i konkurence. Na jedné z hlavních tepen města, Broadwayi, je možné číst stručný, ale výmluvný nápis:

American biograph
America for american

Pasívně přihlížíme tomuto „probuzení“ národního instinktu, tak obyčejně příznačnému

pro Spojené státy. Biografy, bioskopy a kinetografy rostou jak houby po dešti a nabízejí často ne nezajímavé programy. Je nám vyhlášena válka na poli reklamy. Noví majitelé kinematografů zřizují stále promítací sály ve velkých městech.

Hrozí nám soudní stíhání. Nejsme na tuto skutečnost, která by vyžadovala potřebnou dávku kuráže a zkušeností, dobře připraveni. Pan Lafont se navíc projeví jako člověk, který se nechá snadno vyvést z míry...

... Na přelomu června a července 1897, shodou okolností rok po mém vylodění v Americe, udělali úředníci z americké celnice, nevím na čí příkaz, nenadálý objev. Přišli na to, že celní prohlášení, které musel každý z operatérů při svém příjezdu do New Yorku podepsat, nejsou v pořádku. Původně přitom platilo, že se nemusíme po podpisu celního prohlášení dále o nic starat, protože jsme měli na provozování pohyblivých obrázků ve Spojených státech monopol. Souvislost se vznikající americkou konkurencí z toho trčela na všechny strany...

Pan Lafont, který byl zodpovědný za celní prohlášení svých zaměstnanců, je stíhán za porušení celních předpisů.

Cílem toho všeho je, zdá se, nám pobyt v Americe co nejvíce znechutit. Do cesty nám stavějí překážky, manévry, které se ani nikdo nesnaží zakrýt, neúplné informace, jen abychom dostali strach...

Pan Lafont ztrácí odvalu a také má strach z boje mezi patenty. „Edison versus Lumière.“ Někdo ho upozorní, že na něj má být vystaven zatykač. Ze strachu, ať již byl oprávněný či nikoli, se nakonec rozhodne v tajnosti prchnout.

Dne 28. července nasedáme do člunu, který nakonec zakotví v ústí řeky Hudson. Čekáme dlouho. Nakonec se objevuje zaoceánský parník s francouzskou vlajkou. Na „zvláštní rozkaz“ zastavuje a spouští provazový žebřík, po němž pan Lafont, zástupce firmy bratří Lumièreů ve Spojených státech, vystupuje nahoru a tajně odplouvá do Francie.

Zůstávám v New Yorku. Zmizením ředitele získávají útoky na razanci a aktuálnosti. Zřizují ještě poslední promítací stanoviště v Royal Museum na 25. avenue. Kromě mého kinematografu, který jsem včas a dobře uschoval, byly naše přístroje zabaveny, inventarizovány a uloženy do soudní úschovy. Věnuji se úřednímu vyřizování návratu mých kolegů do Francie.

V září 1897 jsem zvedl kotvy směrem k francouzským břehům i já.

Neuplynul však ani týden, a byl jsem vyslán jako operatér ke koncesionáři pro Rusko panu Grunwaldtovi (bratrovi známého kožešníka z rue de la Paix). Procestuji tuto širokou zem od Petrohradu přes Moskvu, Kyjev, Oděsu až na Krym. V měsících červnu a červenci 1898 jsme se na několik dní zastavili ve městě Nižnij Novgorod, kde se koná každým rokem slavný jarmark, na nějž zavítá na 200 až 300 tisíc lidí ze všech koutů evropské i asijské části Ruska. Hned první den jsem natočil několik snímků, které jsem Rusům promítl ještě téhož dne večer. Vesničané se tlačili do našeho stanu, úspěch byl ohromný. Několik dní nato vítr odkudsi přivál podivné zvěsti, které nás rázem postavily, jako kdysi křesťany v římském cirku, do pozice odsouzenců. Avšak my jsme nebyli odsouzeni za víru, ale za „čarodějnictví“...

Byli jsme obžalováni bez řádného soudu a navíc se museli dívat na to, jak polévají naše provizorní promítací stanoviště petrolejem a jak ho stravují plameny.

Po krátkém pobytu na Aljašce, odkud jsem si přivezl několik pěkných snímků, které

jsem nafilmoval za okolností, jež snad ani není možné vylíčit, kdy jsem cestoval pěšky, na saních a někdy i na ubohém oslu, zatoulaném jako já, jsem se vrátil do Petrohradu, kde jsem již dříve podepsal zajímavou smlouvu s Akváriem,³⁾ nejvyhlášenějším music-hallem v celém Rusku. Setkal jsem se tam s mnoha zajímavými lidmi, se španělskou tanečnicí Oterovou, Linou Cavalieri a dalšími.

Jednou večer za mnou Oterová přišla a řekla mi: „Ty, Mesguichi, za několik dní mám galapředstavení a chtěla bych připravit pro diváky nějaké překvapení. Co kdybys mě nafilmoval při tanci.“

Ředitel divadla pan Alexandrov a pan Grunwaldt nebyli proti, a tak jsem tuto nabídku přijal. Už druhý den jsme společně s kytaristy z jejího souboru stavěli scénu.

Filmoval jsem se stejným zaujetím s jakým Oterová tancovala své španělské tance. Zrovna jsme byli v plné práci, když vzduch prořízla ostrá a energická věta: „Soustřeď se na finále!“ Na scénu vyskočil vysoký důstojník ruské armády, carův pobočník a i ve Francii velmi známá osobnost. Nabídl Oterové pohár šampaňského, obrátil do sebe svůj, v mžiku si sundal čepici a pásek a začal s Oterovou tancovat v té době populární místní tanec. Oba znehybněli celí udýchaní v pozici, kdy měl důstojník vpřed nataženou nohu a tělo Oterové v náručí.

Protože jsem si byl jistý, že bude negativ kvalitní, vyvolal jsem film ve sklepě kožešníka Grunwaldta na Něvském prospektu ještě týž večer. Oterová nedovedla zakrýt své nadšení. Na všech zdech oznamovaly plakáty slavnostní galapředstavení s překvapením...

Toto překvapení se mi ale mělo pěkně vymstít.

Nikdy předtím nezažilo Akvárium podobný nával. Mezi diváky byli aristokraté, nejvybranější obyvatelé Petrohradu a bylo možno zahlédnout i francouzského velvyslance a velkoknížete Borise.

Po tanečním vystoupení Oterové, které sklidilo bouřlivý potlesk, jsem začal točit klikou, když jsem najednou ze sálu zaslechl pobouřené výkřiky, a současně se moje promítací kabina začala otřásat pod údery pěstí. Rozsvítil jsem a pohlédl malým kukátkem na scénu, kde se to blyštělo šavlemi, hemžilo papachy a směrem k mé kabině se natahovaly zlověstně napřažené hrozící ruce. Otevřel jsem dveře, ale sotva jsem se v nich objevil, byl jsem hrubě vytažen ven s takovou silou, že jsem zůstal ležet celý omráčený.

Čtvrt hodiny nato jsem stál před nejvyšším policejním náčelníkem, který mi tvrdě, velmi čistou francouzštinou, oznamoval: „Váš případ je velmi vážný. Veřejně jste urazil ruskou armádu. Naši důstojníci, na to si dejte pozor, nejsou žádní estrádní tanečníci. Obávám se, že vás stihne vězení a možná i deportace na Sibiř!“

Druhý den se podařilo francouzskému velvyslanci získat rozkaz k mému vyhoštění ze země, aby z toho nebyl ještě větší skandál, a v doprovodu dvou policistů mě dovezli na hranice.

Přeložil Petr Himmel

Tours de manivelle. Ed. Grasset, Paris 1933. Český překlad byl pořízen z knihy: Georges S a d o u l ,
Louis Lumière. Éditions Seghers, Paris 1964, s. 132 – 138.

3) Akvárium bylo po roce 1920 prvním kinematografickým studiem v Petrohradě.